

Andrei PĂVĂLEAN

ASPECTE ALE REVOLUȚIEI DE LA 1848/1849 PE VALEA BÂRGĂULUI
Aspects of the revolution of 1848/1849 on Bârgău Valley

Andrei PĂVĂLEAN

Abstract: *This article is about the famous revolution from 1848-1849 and how this important event from modern history was perceived in my village. In other thoughts my village is Prundu Bârgăului. The most important things are the factual events especially the battles from Borgo Valley in 1848-1849 and how the romanian people react at this battles with the hungarian army. Also I will speak about the importance of the zone, the main important people who was in my village in this revolution and how the relief influence the battles.*

Keywords: Prundu Bârgăului, battles, Carol Urban, revolution, army.

Revoluția din anii 1848-1849, a fost unul din cele mai importante momente ale istoriei moderne pe tot continentul european. Cunoscând evenimentele revoluției am putea spune că nu s-a desfășurat uniform peste tot, fiecare zonă marcată de luptele și spiritul revoluției, a avut specificitatea ei. De cele mai multe ori, în discursul istoriografic spiritul revoluției din Franța este preluat ca model și pentru celelalte revoluții europene. Dacă privim lucrurile din punct de vedere istoric, aceasta pare a fi ipoteza cea mai corectă, dar pentru marile mase de țărani implicați în evenimentele revoluției și pentru mentalitatea colectivă, în urmă rămâne fie o personalitate marcantă (exemplul cel mai elocvent pentru spațiul transilvănean este Avram Iancu) sau fie o anumită bătălie care a rămas în memoria colectivă, o adunare, toate acestea ținând de un anume specific local caracteristic în mare parte și spațiului românesc.

Totodată spiritul conservator impus Europei după anul 1815 de politica rigidă și antidemocratică a Sfintei Alianțe, a generat în deceniile următoare un val succesiv de mișcări sociale și politico-naționale în diferite regiuni ale continentului.¹ Aceste evenimente s-au propagat în anul 1848, în toată Europa, care a fost martoră a unor revoluții simultane, care s-au dezvoltat din Franța spre estul bătrânului continent, iar în deceniile patru și cinci primăvara popoarelor a ajuns și în spațiul transilvănean. Pentru acest spațiu revoluția din anii 1848-1849 a fost o manifestare a întregii națiuni române, dar a fost diferită în funcție de zona în care s-a desfășurat, datorită condițiilor specifice din fiecare provincie, localitate sau sat revoluția a cunoscut intensități și desfășurări diferite.²

De asemenea aria geografică, pe care o voi studia și voi încerca să prezint evenimentele de la 1848-1849 coincide și cu zona mea natală, eu fiind născut pe valea Bârgăului, mai exact în comuna Prundu Bârgăului. În urma parcurgerii unei minime bibliografii, am rămas plăcut surprins să aflu că și zona Bârgăului a jucat un rol în desfășurarea revoluției de la 1848-1849. Poate pentru multă lume numele Văii Bârgăului nu spune foarte multe, iar majoritatea s-au întâlnit pentru prima dată cu numele Bârgău sau mai bine zis cu sintagma de "trecătoarea Bârgăului" în primele pagini ale romanului *Ion*, de Liviu Rebreanu. De aceea, prin prezenta

¹ Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția de la 1848-1849 în zona regimentului grăniceresc năsăudean. Contribuții istorice și demografice*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2003, p. 7.

² *Ibidem*, p. 8.

„Aspects of the revolution of 1848/1849 on Bârgău Valley”, *Astra Salvensis*, 3, p. 55-59

lucrare, încerc să aduc în atenție importanța Văii Bârgăului în cadrul revoluției de la 1848-1849, desfășurarea evenimentelor, a bătăliilor, prezentarea câtorva personalități care s-au remarcat în timpul revoluției dar și unele lucruri sau relatări mai inedite. Prin toate cele expuse mai sus, sper și cred că voi aduce și un mic aport la îmbogățirea unei părți de istorie locală. În altă ordine de idei, îmi propun, trecerea în revistă a câtorva evenimente din istoria locală a comunei Prundu Bârgăului, referitoare la revoluția de la 1848-1849.

Revoluția română debutează în martie-mai 1848 printr-o serie de adunări și manifestații, cea mai importantă fiind cea de la Blaj din 3/15 mai 1848. Deși în prima parte a anului 1848 revoluția română se concentrează mai mult în zona Munților Apuseni spre finalul anului avem de-a face cu evenimentele revoluției și în partea nord-estică a spațiului transilvănean. Pentru a fi mai exacti este vorba de zona Năsăud, Bistrița și valea Bârgăului.

Primele referiri la evenimentele din anii 1848-1849 de pe valea Bârgăului vin prin intermediul unei scrisori al preotului din satul Rusu Bârgăului, scrisoare trimisă redactorului *Gazetei de Transilvania* în care se evidențiau și totodată erau amintite pedepsele corporale la care erau supuși românii din zona Bistriței de către revoluționarii maghiari. Tot în această scrisoare, scrisă și trimisă la data de 16 noiembrie 1848, se amintește faptul că și bârgăuanii sunt prezenți în regimentul de graniță numărul 2 de la Năsăud.³ În general acest prim document din zona Văii Bârgăului accentuează suferințele fizice la care sunt supuși românii, iar dorința celui care scrie această scrisoare (rămas anonim deoarece preotul nu se semnează) este: „ca, să se vadă cu ce și cu câte neplăceri avu nația română a se lupta în timpurile aceste critice”.⁴ Se credea că o viitoare publicare a acestei scrisori într-un organ de presă așa de important cum era *Gazeta de Transilvania* putea să tragă un semnal de alarmă în privința situației românilor din zona Bistriței. Analizând toate aceste evenimente dintr-o perspectivă personală, aș putea spune puțin forțat faptul că această scrisoare este o primă atestare documentară a revoluției de la 1848 în zona văii Bârgăului.

Totodată, din punct de vedere militar, principala personalitate care a marcat evenimentele de la 1848-1849 pe valea Bârgăului a fost locotent-colonelul trupelor imperiale Carol Urban⁵ (în unele documente/surse apare și sub numele de Urbeanu). De cele mai multe ori acesta apare în memoria populației locale ca fiind cel care îi alungă pe insurgenții maghiari, lucru care îi va aduce și o mare popularitate. Dar cum ajunge Carol Urban pe valea Bârgăului?

³ *Ibidem*, p. 108.

⁴ *Ibidem*, p. 109.

⁵ Carol Urban (31 august 1802, Cracovia- 1 ianuarie 1877 Brunn) a fost locotent-colonel, din 1 decembrie 1848, comandantul regimentului grăniceresc românesc nr.2 de graniță de la Năsăud. Din 13 aprilie 1848 este comandant al regimentului de infanterie nr. 2 de la Năsăud (septembrie 1848-1850). Din august 1849 conduce trupele austriece în cadrul brigăzii generalului rus Grotenhjeml formând avangarda acestuia. La 6 iunie 1850 este avansat general-maior păstrând funcția de comandant al districtului militar (Ela Cosma, *Dicționar al personalităților revoluției de la 1848-1849, din Banat și Transilvania. Chipuri dintr-un an de neuitat.*, București, Editura Academiei Române, 2008, pp. 431-432).

Andrei PĂVĂLEAN

După încercarea eșuată a colonelului Regimentului al II-lea român de graniță de la Năsăud, a polonului Carol Urban, de a da insurgenților maghiari o lovitură la Cluj, înțelegând și cu ce armată puternică are de a face, de la comuna Someșeni dă în retragere spre comuna Apahida pe care o incendiază și nu se oprește pâna la Dej.⁶ Va continua marșul spre Beclean unde își împarte trupa, cea condusă de Urban către Bistrița, iar cealaltă parte către Năsăud. În tot acest timp este urmărit de trupele mult mai numeroase ale insurgenților maghiari.⁷

În luna decembrie a anului 1848 retragerea trupei colonelului Urban continuă și în scurt timp va ajunge și pe valea Bârgăului fiind urmărit de trupele revoluționarilor maghiari. Nu va trece mult timp și acțiunile armate se vor simți în trecătoarea Bârgăului. În cele mai multe surse pe lângă descrierea efectivă luptelor, se insistă foarte mult pe condițiile climaterice din zona Bârgăului. Se amintește de gerul năpraznic, de temperaturi scăzute de până la -23 de grade Celsius, condiții în care au avut loc luptele din anul 1849 pe Valea Bârgăului. Astfel la data de 2 ianuarie 1849, în jurul orei 8 dimineața, generalul insurgenților maghiari Bem s-a apropiat cu armata sa de satele Craimăt și Viișoara (lângă Bistrița), întâlnind armata lui Urban poziționată în ordine de luptă; aceasta însă s-a retras din Bistrița spre Bucovina, din cauza lipsei proviziilor și mai ales a muniției.⁸ Armata lui Urban trece prin valea Bârgăului, luptându-se cu insurgenții mai întâi la Josenii Bârgăului, apoi la Prundu Bârgăului și în sfârșit la Mureșenii Bârgăului. Ținta principală a trupelor imperiale era ocuparea pasului Tihuța, punct strategic în drumul spre Bucovina. Totuși, în urma atacurilor trupelor revoluționare maghiare mult mai numeroase, Urban este nevoit să se retragă în zona Bucovinei spre Vatra Dornei. Practic din acest moment vor începe cele mai importante evenimente din punct de vedere militar pe valea Bârgăului, deoarece trupele maghiare vor fi cantonate în zona localităților Mureșenii Bârgăului, Prundu Bârgăului și Bistrița Bârgăului.⁹ De cele mai multe ori zona Bârgăului, în toate momentele importante ale istoriei era folosită ca zonă de aprovizionare sau de staționare a trupelor.

Așadar, pentru a fi mai exacti la data de 5 februarie 1849, la ora 7 dimineața, colonelul Urban pornește la drum spre Transilvania, cu câte o divizie de la regimentele Sivkovich, Karl Ferdinand și de la batalionul de cordon bucovinean numărul 2, străbătând munții într-un marș neîntrerupt de 12 ore, pe un ger de -24 de grade Celsius, campând în aer liber într-o vale, după 3 ore de odihnă, continuă marșul toată noaptea, în zona dintre Tiha Bârgăului și Mureșenii Bârgăului, fiind mereu în pericol de a fi surprins de patrulare inamice.¹⁰ Din acest moment putem vorbi de un anume moment ”0” al revoluției de la 1848-1849 pe valea Bârgăului, deoarece, cele 2 armate inamice sunt la un pas de a fi puse față în față.

⁶ Nicolae Bocșan, Valeriu Leu, *Revoluția de la 1848 din Transilvania în memorialistică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 487.

⁷ *Ibidem*, pp. 487-488.

⁸ Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean*, București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 274.

⁹ Mircea Gelu Buta, *Bistrița Bârgăului. Contribuții documentare*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2010, p. 100.

¹⁰ Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *op. cit.*, p. 279.

„Aspects of the revolution of 1848/1849 on Bârgău Valley”, *Astra Salvensis*, 3, p. 55-59

În seara de 5 februarie 1849 în Mureșeni Bârgăului sosieră primele sănii cu arme și muniție ale trupelor conduse de Carol Urban. În cursul zilei următoare de 6 februarie 1849 Urban ordonă atacul, ce se va dovedi victorios, de la Mureșeni Bârgăului, unde are loc probabil cea mai importantă confruntare armată de pe valea Bârgăului în timpul revoluției de la 1848-1849. Condițiile au fost cele amintite mai sus un frig pătrunzător, drum aproape impracticabil datorită zăpezii, toate acestea s-au dovedit a fi în avantajul trupelor lui Urban deoarece trupele maghiare nu s-au putut desfășura într-un spațiu nu foarte mare și într-un câmp de luptă aproape închis nu au putut beneficia de avantajul numeric.

Prada de război, în urma luptei de la Mureșeni Bârgăului a fost una considerabilă: comandantul inamic al avanpostului, 11 ofițeri, 3 campanii de infanterie echipa de artilerie, un steag de luptă, 2 tunuri, 2 care de muniție, 74 de cai, muniție și armament.¹¹ Mișcarea riscantă a colonelului Urban părea să fi avut succes. Luptele grele vor continua pe valea Bârgăului. Desfășurarea evenimentelor va continua, iar după 2 zile de odihnă în zona văii Tureacului (zonă între localitățile Mureșeni Bârgăului și Tiha Bârgăului) trupele lui Urban vor intra în cea mai mare și populată comună de pe valea Bârgăului, în Prundu Bârgăului. Aici trupele lui Urban se vor lovi de trupele maghiare ale generalului Bem, iar în comuna Prundu Bârgăului are loc lupta de la podul Vrașmașenilor, luptă crâncenă cu mari pierderi pentru ambele tabere.¹² Sursele descriu că au căzut atât români, unii dintre ei localnici, din armata lui Urban dar și maghiari. Un episod pe care se insistă foarte mult este moartea unui comandant de tunuri cu numele de Pampert (se pare de origine rusă) care se consideră a fi momentul hotărâtor al luptei, deoarece în lipsa unui comandant al artileriei trupele lui Urban sunt nevoite să se retragă din nou înspre Bucovina.

De fapt, dacă ar fi să analizăm lupta de la Prundu Bârgăului din 1849 nu are un câștigător clar deoarece pierderile sunt mari pentru ambele tabere, doar numărul mare al trupelor maghiare îl determină pe colonelul Urban să se retragă. Totodată este amintită și urmărirea de către maghiari a trupelor lui Urban până în Mureșeni Bârgăului. Tot acum întâlnim un fenomen foarte interesant în localitatea Bistrița Bârgăului unde mulți oameni, majoritatea localnici, au intrat sau au fost forțați să intre în decembrie 1848 în armata maghiară, după luptele din februarie 1849 (lupta de la Mureșeni Bârgăului are cel mai mare ecou în rândul populației autohtone, datorită victoriei lui Urban) întâlnim fenomenul dezertării, mulți soldați fugind înspre Bucovina unde erau cantonate trupele lui Urban.

După luptele grele din iarna anului 1849 de la Mureșeni Bârgăului și Prundu Bârgăului, lucrurile păreau să se fi calmat în zonă. Trupele maghiare vor rămâne o vreme în localitatea Prundu Bârgăului și vor construi două șanțuri cunoscute în zonă sub numele de pățării, poate nu degeaba astăzi această zonă poartă numele de ”*Ulița Pătăriei sau Pătăriilor*”.¹³ Aceste șanțuri aveau rol de apărare împotriva viitoarelor atacuri dar se vor dovedi ineficiente,

¹¹ Ela Cosma, *op. cit.*, p. 434.

¹² Nicolae Vrașmaș, *Prundu Bârgăului. O vatră străveche*, volum 1, Bistrița, Editura Karuna, 2007, p. 144.

¹³ *Ibidem*, pp. 144-145.

Andrei PĂVĂLEAN

deoarece la scurt timp după februarie 1849 trupele rușești vor intra în Ardeal și îi vor învinge pe revoluționarii maghiari. În acest context o nouă bătălie va avea loc la Prundu Bârgăului unde artileria rusească va bombarda șanțurile de apărare "pătăriile" construite de maghiari care în acest moment își vor dovedi limitele. Insurgenții maghiari vor suferi numeroase pierderi de efectiv și vor fi alungați din zona Bârgăielor. Prin intervenția trupelor rușești se vor încheia evenimentele de la 1848-1849 pe Valea Bârgăului.

Totuși, ce rămâne pe Bârgău în urma revoluției de la 1848-1849? Astăzi am spune nu foarte multe, dar în unele surse este amintit ridicarea unui monument comemorativ pentru comandatul de tunuri de origine rusă Pampert, care din păcate s-a deteriorat și în cele din urmă a fost distrus. Însă cel mai important lucru, din punctul meu de vedere este personalitatea marcantă a colonelului Carol Urban, care în urma luptelor de la Mureșeni Bârgăului și Prundu Bârgăului va primi la data de 29 iulie 1849 Crucea cavaleriească a Ordinului Maria Theresia. Totodată această personalitate marcantă va coopta populația de pe valea Bârgăului în luptele contra maghiarilor: nu de puține ori ne sunt amintiți grupul de lopătari bârgăuani care au ajutat trupele lui Urban să-și facă drum prin zăpada din pasul Bârgăului. Ce ne rămâne însă peste ani despre revoluția de la 1848-1849 pe valea Bârgăului este manuscrisul învățătorului și directorului școlii prundene timp de câteva decenii: manuscrisul lui Ilarion Bosga. Acest manuscris este considerat prima lucrare monografică despre comuna Prundu Bârgăului. Cam în următoarele cuvinte este descrisă atmosfera de la 1848-1849 pe Bârgău de către Ilarion Bosga: „Prundul Bârgăului este de însemnat de la răscoala ungarilor din anul 1848 în contra Austriei și a împăratului ei Francisc Iosef I adică din războiul civil. Împăratul pentru domolirea războiului contra ungarilor, a cerut ajutor de la împăratul Rusiei și acesta a trimis o oaste de 200.000 de soldați, dintre care 100.000 de soldați au intrat în Ardeal pe la pasul Bârgăului și în Prundul Bârgăului s-a întâmplat ciocnirea cu ungurii”.¹⁴ Ilarion Bosga insistă asupra contingentelor armatei care a trecut prin valea Bârgăului și evidențiază într-un fel importanța acestei zone geografice, de la poalele masivului Heniu prin faptul că este o zonă strategică și bineînțeles este cel mai scurt și accesibil drum care face legătura între Ardeal și Bucovina.

În linii mari, aceasta a fost desfășurarea revoluției în zona mea natală, care se înscrie prin evenimente (în special lupte/bătălii) pe harta revoluției de la 1848/1849. Concluzionând, sperăm că prin aceste rânduri am reușit să subliniem și să evidențiem importanța zonei Văii Bârgăului în revoluția de la 1848, fie ea în cea mai mare parte importanța strategică (din punct de vedere militar).

---

¹⁴ *Ibidem*, p. 149.